

У складу са Резолуцијом II, усвојеном од стране Круга Председника на састанку одржаном 13. јуна 2018. године у Прагу, тема XVIII Конгреса Конференције европских уставних судова који ће се одржати у Прагу, од 26. до 29. маја 2020. године, биће:

**ЉУДСКА ПРАВА И ОСНОВНЕ СЛОБОДЕ:
ОДНОС ИНТЕРНАЦИОНАЛНИХ, НАДНАЦИОНАЛНИХ И НАЦИОНАЛНИХ КАТАЛОГА У 21. ВЕКУ**

**ОДГОВОР НА УПИТНИК ЗА XVIII КОНГРЕС
КОНФЕРЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКИХ УСТАВНИХ СУДОВА**

УСТАВНИ СУД РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

I. ОПШТИ ДЕО: КАТАЛОЗИ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА

I.1 Интернационални каталози људских права (ЕКЉП, УДЉП и МПГПП)

- Какав је уставни положај/карактеристика/правна снага међународних уговора о заштити људских права у вашој земљи ?

Основним начелима Устава Републике Србије¹ који је ступио на снагу 8. новембра 2006. године (у даљем тексту: Устав), у члану 16. став 2, утврђено је да су општеприхваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни део правног поретка Републике Србије и да се непосредно примењују, као и да потврђени међународни уговори морају бити у складу са Уставом. Чланом 18. став 2. Устава одређено је да се Уставом јемче, и као таква, непосредно се примењују људска и мањинска права зајемчена општеприхваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима. Истим чланом је у ставу 3. утврђено да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење. Чланом 194. Устава регулисана је хијерархија домаћих и међународних општих правних аката.

¹ „Службени гласник РС“, број 98/2006

Поменутом одредбом утврђено је: да је правни поредак Републике Србије јединствен (став 1.); да је Устав највиши правни акт Републике Србије (став 2.); да сви закони и други општи акти донети у Републици Србији морају бити сагласни са Уставом (став 3.); да су потврђени међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права део правног поретка Републике Србије и да потврђени међународни уговори не смеју бити у супротности са Уставом (став 4.); да закони и други општи акти донети у Републици Србији не смеју бити у супротности са потврђеним међународним уговорима и општеприхваћеним правилима међународног права (став 5.).

Из изнетог следи да је Устав изнад потврђених међународних уговора, а да су домаћи закони и други општи акти ниже правне снаге од општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора и да морају бити у сагласности са њима, што даље води закључку да би, у случају сукоба домаћег права, потврђени међународни уговор имао предност, осим ако није у сагласности са Уставом. Такође, Уставни суд, у оквиру Уставом утврђене надлежности у поступку нормативне контроле, врши оцену сагласности закона и других општих правних аката и са општеприхваћеним правилима међународног права и потврђеним међународним уговорима, док потврђени међународни уговори подлежу оцени њихове сагласности са Уставом (члан 167. став 1. Устава).

Треба истаћи да је некадашња Државна Заједница Србије и Црне Горе (чији је правни следбеник Република Србија) 26. децембра 2003. године, ратификовала Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: Европска конвенција)², дакле пре доношења важећег Устава Републике Србије. Поред начела према коме је Европска конвенција саставни део правног поретка Републике Србије, као потврђени међународни уговор, Део II Устава (чл. 16-81.) посвећен је искључиво људским и мањинским правима и слободама и садржи сва права обухваћена Европском конвенцијом. Дакле, у Републици Србији права гарантована Европском конвенцијом истовремено су зајемчена и Уставом као највишим правним актом. Осим тога, Републику Србију обавезује велики број међународних уговора из области заштите људских права и слобода, који су ратификовани за време СФРЈ и СРЈ, међу којима су: Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Конвенција против тортуре и других окрутних, нељудских или понижавајућих поступања и кажњавања, Међународна конвенција о укидању свих облика расне дискриминације, Међународна конвенција о укидању свих облика дискриминације жена, Конвенција о правима детета, Конвенција о правима особа са инвалидитетом, Оквирна конвенција за заштиту националних мањина итд. Дакле, поменути, али и други међународни уговори су саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују.

- Какав механизам се користи за позивање на међународне уговоре приликом одлучивања националних судова ?

---

² ("Службени лист Србије и Црне Горе – Међународни уговори", бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 и "Службени гласник Републике Србије", број 12/2010)

Имајући у виду претходно цитиране одредбе Устава, следи закључак да одлуке Уставног суда, осталих судова и других државних органа, могу бити засноване на општеприхваћеним правилима међународног права и ратификованим међународним уговорима. Такође, Устав одредбом члана 142. став 2. утврђује независност и самосталност судова, као и обавезу судова да суде не само на основу Устава, закона и других општих аката, већ и на основу општеприхваћених правила међународног права и потврђених међународних уговора. Према члану 145. став 2. Устава судске одлуке се заснивају на Уставу, закону, потврђеном међународном уговору и пропису донетом на основу закона. Дакле, национални судови могу приликом доношења одлука директно да примене општеприхваћена правила међународног права и потврђене међународне уговоре

- Да ли је могуће директно позивање на међународне каталоге људских права ? Ако јесте, опишите дати механизам.

Да, као што је претходно наведено, могуће је директно позивање на одредбе потврђених међународних уговора и општеприхваћена правила међународног права, што је посебно значајно у ситуацији када одређено питање није регулисано националним правом. Тако је, на пример, у поступку по уставној жалби Уставни суд утврдио да је надлежна општинска управа, пропуштајући да се упусти у мериторно одлучивање о захтеву подносиоца за упис промене података о полу у јавном регистру рођених, истовремено пропустила да изврши своју „позитивну обавезу“ којом би ускладила правно са фактичким стањем, те тиме повредила право подносиоца зајемчено чланом 23. Устава, као и право на поштовање приватног живота из члана 8. Европске конвенције.³

Осим позивања на Европску конвенцију, Уставни суд се у својим одлукама позивао и на друге изворе међународног права, као што су:

- Универзална декларација о људским правима коју је донела Генерална скупштина УН 1948. године⁴,
- Међународни пакт о грађанским и политичким правима⁵,
- Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима⁶,

---

³ Одлука Уж-3238/2011 од 8. марта 2012. године

⁴ Решење Уставног суда УЗ-43/2009 од 9. јула 2009. године, у којем је Суд ценио одредбе Закона о судијама ("Службени гласник Републике Србије", број 116/2008), које су се односиле на питање карактера судијске функције, као јавне функције и начин њеног стицања и престанка.

⁵ Одлука Уставног суда УЗ-231/2009 од 22. јула 2010. године, у којој је Суд оценио да питања права оснивања јавног гласила и уписа у регистар јавних гласила, као и санкција за одређене привредне преступе и прекршаје прописане Законом о изменама и допунама Закона о јавном информисању ("Службени гласник Републике Србије", број 71/2009), нису била уређена сагласно Уставу и потврђеним међународним уговорима.

⁶ Одлука Уставног суда У-187/2005 од 23. јуна 2011. године, донета поводом оспорених одредаба Закона о раду („Службени гласник Републике Србије“, бр. 24/05 и 61/05), које су се односиле на питања организовања синдиката и посебну радно-правну заштиту представника запослених, право на породилско одсуство и право на накнаде.

- Оквирна конвенција за заштиту националних мањина Савета Европе⁷,
- Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена и Конвенција о укидању свих облика расне дискриминације.⁸

Што се тиче судова опште и посебне надлежности, као пример наводимо да се Врховни суд Србије, и пре доношења важећег Устава, у одређеним случајевима позивао на одредбе ратификованих међународних уговора. Пресуда највишег суда у Републици Србији, која је донета још 2004. године била је заснована на одредбама Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације и Међународног пакта о грађанским и политичким правима.⁹ Истраживања спроведена у Републици Србији показују позитиван тренд у погледу позивања судова опште и посебне надлежности на одредбе Европске конвенције и праксу ЕСЉП, и то посебно судова више инстанце.

I.II Наднационални каталози људских права (Повеља)

- Да ли Повеља представља референтну тачку приликом оцене уставности законских правила и/или одлука јавних власти, било да је то непосредно (формална референтна тачка у неким државама чланицама ЕУ) или посредно, тако што „прожима“ националне каталоге (материјална референтна тачка у другим државама) ?
- Да ли судска пракса о људским правима Суда правде Европске уније служи као водилја за тумачење и примену националних каталога од стране редовних судова у вашој земљи, или као извор законодавства на основу судских одлука ?
- Да ли је утицај Повеље на националном плану условљен, у уставном смислу, суштински једнаким степеном заштите који пружа, или као што је то случај у неким државама чланицама ЕУ, захтевом за прелиминарну одлуку Суда правде ЕУ ?

Република Србија још увек није чланица ЕУ и Повеља за сада не може бити извор права.

I.III Национални каталози људских права

- Да ли је каталог људских права део устава ваше земље ? Ако јесте, како је уграђен у њега (посебна уставна повеља, део Устава, део уставног поретка) ? Каква је његова структура ?

⁷ Одлука Уставног суда IУз-52/2008 од 21. априла 2010. године, којом је утврђено да одредбе Закона о локалним изборима ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007), којима је уређена расподела мандата одборника у скупштинама јединица локалне самоуправе и институт „бланко оставке“, односно право подносиоца изборне листе да слободно располаже мандатом одборника нису у сагласности са Уставом и потврђеним међународним уговорима.

⁸ Одлука Уставног суда IУ-187/2005 од 23. јуна 2011. године

⁹ Пресуда ВСС Рев. 229/04 од 21. априла 2004. године

Каталог људских права саставни је део Устава Републике Србије и њима је посвећен други део Устава насловљен „Људска и мањинска права и слободе“ (чл.18. до 81.). Овај део Устава подељен је на три одељка. У првом (чл. 18. до 22.) су садржана основна начела, којима је утврђена непосредна примена људских и мањинских права зајемчених Уставом, сврха уставних јемстава људских и мањинских права, могућност, основ и обим ограничења људских права, општа забрана дискриминације која се односи на остваривање свих људских и мањинских права зајемчених Уставом и судска заштита Уставом зајемчених права и слобода у унутрашњем правном поретку и пред међународним институцијама. У другом одељку (чл. 23. до 74.) утврђена су лична, политичка, социјално-економска и културно-образовна људска права, док су права припадника националних мањина утврђена у трећем одељку (чл. 75. до 81.).

Уставом Републике Србије гарантују се:

- људско достојанство и слободан развој личности (члан 23.);
- право на живот (члан 24.);
- неповредивост физичког и психичког интегритета (члан 25.);
- забрана ропства, положаја сличног ропству и принудног рада (члан 26.);
- право на слободу и безбедност (члан 27.), обавеза да се према лицу лишеном слободе поступа хумано и са уважавањем достојанства његове личности, забрана сваког насиља према лицу лишеном слободе и забрана изнуђивања исказа (члан 28.), допунска права лица које је лишено слободе без одлуке суда (члан 29.), права лица које се на основу одлуке суда налази у притвору (чл. 30. и 31.);
- право на правично суђење (члан 32.);
- посебна права лица које је окривљено за кривично дело (члан 33.);
- право на правну сигурност у казненом праву (члан 34.);
- право на рехабилитацију и накнаду штете (члан 35.);
- право на једнаку заштиту права и на правно средство (члан 36.);
- право на правну личност (члан 37.);
- право на држављанство (члан 38.);
- слобода кретања (члан 39.);
- право на неповредивост стана (члан 40.);
- право на тајност комуникација (члан 41.);
- право на заштиту података о личности (члан 42.);
- слобода мисли, савести и вероисповести (члан 43.);
- равноправност цркава и верских заједница (члан 44.);
- право на приговор савести (члан 45.);
- слобода мишљења и изражавања (члан 46.);
- слобода изражавања националне припадности (члан 47.);
- обавеза државе да предузима мере чији је циљ подстицање разумевања, уважавања и поштовања разлика које постоје због посебног етничког, културног, језичког или верског идентитета грађана (члан 48.);
- забрана изазивања расне, националне и верске мржње (члан 49.);
- слобода медија (члан 50.);
- право на обавештеност (члан 51.);
- бирачко право (члан 52.);
- право на учешће у јавним пословима (члан 53.);

- слобода окупљања (члан 54.);
- слобода удруживања (члан 55.);
- право на петицију (члан 56.);
- право на уточиште (члан 57.);
- право на имовину (члан 58.);
- право наслеђивања (члан 59.);
- право на рад (члан 60.);
- право на штрајк (члан 61.);
- право на закључење брака и равноправност супружника (члан 62.);
- слобода одлучивања о рађању (члан 63.);
- права детета (члан 64.);
- права и дужности родитеља (члан 65.);
- посебна заштита породице, мајке, самохраног родитеља и детета (члан 66.);
- право на правну помоћ (члан 67.);
- право на заштиту здравља (члан 68.);
- права која се односе на социјалну заштиту и пензијско осигурање (чл. 69. и 70.);
- право на образовање (члан 71.);
- гаранције аутономије универзитета (члан 72.);
- слобода научног и уметничког стварања (члан 73.);
- право на здраву животну средину (члан 74.);
- посебна права припадника националних мањина – гаранција индивидуалних и колективних права националних мањина (члан 75.), забрана дискриминације националних мањина (члан 76.), право на равноправност у обављању јавних послова (члан 77.), забрана насилне асимилације (члан 78.), право на очување посебности (члан 79.), право на удруживање и сарадњу са сународницима (члан 80.) и обавеза државе да подстиче и развија дух толеранције међу свим људима који живе на њеној територији (члан 81.).

- Каква је историјска позадина стварања националног каталога људских права у вашој земљи ? Да ли је дотично законодавство у вашој земљи засновано на другом законодавству (претходном или страном), или је изворно ?

Што се тиче историјског развоја стварања каталога људских права, Србија је од 1835. године променила 13 Устава. Сретењски Устав донет 15. фебруара 1935. године прокламовао је права и слободе грађана (општенародна права Србина) – неприкосновеност личности, право на законито суђење, слободу кретања и настањивања, неповредивост стана, право на избор занимања. Обим људских права зајемчених важећим Уставом из 2006. године по својој садржини заправо представља наставак тенденције да се та права у широком обиму гарантају грађанима као што је то био случај и са Повељом о људским и мањинским правима и слободама из 2003. године, те претходним Уставом Републике Србије, о чему сведочи и чињеница да је готово трећина одредаба Устава посвећена људским и мањинским правима и слободама. У Републици Србији је, након доношења Устава из 2006. године унапређен законодавни оквир за остваривање и заштиту људских права и слобода, са ослонцем на решења која постоје у међународним документима о људским правима. Тако су на пример, донети Закон о забрани

дискриминације¹⁰, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹¹, Закон о равноправности полова¹² итд.

- Како се током времена развијао ваш национални каталог људских права ? Да ли се он мења? Да ли се укључују нова права ? Да ли постоји уставна процедура за његове измене или допуне ?

Као што је претходно наведено, након доношења важећег Устава, Република Србија је донела велики број закона и подзаконских аката којима је уређена област различитих каталога људских права и континуирано је рађено на унапређењу правног оквира усвајањем и различитих стратешких докумената у циљу унапређења остваривања и заштите ових права у будућности. Што се тиче Устава, поступак за његову промену прописан је одредбама чл. 203. до 205. Устава. Ако се промена Устава односи, поред осталог, на људска и мањинска права и слободе, Народна скупштина је дужна да акт о промени Устава стави на републички референдум ради потврђивања, и у том случају, промена Устава је усвојена ако је за промену на референдуму гласала већина изашлих бирача. Акт о промени Устава који је потврђен на републичком референдуму ступа на снагу кад га прогласи Народна скупштина.

I.IV Међусобни однос између различитих каталога људских права

- Можете ли пружити примере из судске праксе вашег суда повезане са употребом неких међународних каталога ?

Уставни суд одлучујући о питањима из својих Уставом утврђених надлежности, како у поступку нормативне контроле, тако и у поступцима по уставним жалбама, се позива на међународне каталоге људских права, у највећем броју случајева на Европску конвенцију. Уколико је садржина права које је гарантовано међународним каталогом идентична садржини права у Уставу, Уставни суд постојање повреде испитује у односу на одговарајућу одредбу Устава. Међутим, ако садржина права није истоветна, Уставни суд повреду испитује у односу на право гарантовано одређеним међународним каталогом.

Осим поменутог примера када је у поступку по уставној жалби Одлуком Уж-3238/2011 од 8. марта 2012. године утврђена повреда права подносиоца на поштовање приватног живота из члана 8. Европске конвенције због пропуста надлежне општинске управе, да се упусти у мериторно одлучивање о захтеву подносиоца за упис промене података о полу у МКР, Суд је, примера ради, Одлуком Уж- 9495/2013 од 22. октобра 2015. године утврдио да је оспореном пресудом другостепеног суда опште надлежности повређено право подносиоца на поштовање дома из члана 8. Европске конвенције. У овој Одлуци Уставни суд је, поред осталог утврдио „да се иселење подносиоца ради остваривања легитимног циља који се огледа у заштити имовинских права државе не би могло сматрати

¹⁰ „Службени гласник РС“, број 22/09

¹¹ „Службени гласник РС“, бр. 33/06 и 13/16

¹² „Службени гласник РС“, број 104/09

нужним у демократском друштву и сразмерним том циљу у смислу члана 8. став 2. Европске конвенције“.

С друге стране, Суд је у поступку нормативне контроле донео Одлуку IУ-187/2005 од 23. јуна 2011. године, поводом оспорених одредаба Закона о раду („Службени гласник РС“, бр. 24/2005 и 61/2005), које су се односиле на питања организовања синдиката и посебну радно-правну заштиту представника запослених, право на породилско одсуство и право на накнаде, заснивајући своју оцену и на одговарајућим одредбама Опште декларације о правима човека од 10. децембра 1948. године, Међународног пакта о грађанским и политичким правима, Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима и Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације. Одговарајући део ове Одлуке гласи:

„По оцени Уставног суда, оспорена одредба Закона није супротна ни одредбама члана 22. тачка 1. Међународног пакта о грађанским и политичким правима („Службени лист СФРЈ“, број 7/1971), члана 2. Конвенције о синдикалним слободама и заштите синдикалних права („Службени лист ФНРЈ – Међународни уговори“, број 8/1985), као и члана 23. Опште декларације о правима човека од 10. децембра 1948. године (прихваћена од свих држава чланица УН), из разлога што се оспореном одредбом не ограничавају универзалне слободе и права на синдикално организовање установљена наведеним међународним актима, како то погрешно тврди предлагач, већ су, напротив, оспореном одредбом у свему преузети међународни стандарди у овој области. Када се ради о овлашћењу министра за послове рада да одлучује о упису синдикалне организације у регистар, Уставни суд је оценио да је овлашћење министра садржано у одредби члана 55. став 2. Устава, према којој се удружења оснивају без претходног одобрења, уз упис у регистар који води државни орган у складу са законом. По налажењу Уставног суда, законодавац је сагласно одредби члана 55. став 2, у вези са чланом 97. тачка 2. Устава, овлашћен да уреди питање који ће државни орган водити регистар за упис синдикалних организација.

Оспорена одредба члана 104. став 3. Закона, којом је предвиђено да се под радом исте вредности подразумева рад за који се захтева исти степен стручне спреме, иста радна способност, одговорност и физички и интелектуални рад, по оцени Уставног суда, сагласна је уставном начелу о праву сваког на правичну накнаду за рад из члана 60. став 4. Устава и представља конкретизацију овог уставног принципа и интенцију законодавца да се прецизно дефинише појам рада исте вредности који се остварује код послодавца. Суд оцењује да оспорена одредба Закона, такође, није супротна ни одредбама члана 23. тачка 2. Опште декларације о правима човека и члана 7. алинеја а) подтачка (и) Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима („Службени лист СФРЈ“, број 7/1971), с обзиром на то да су њоме преузете међународне гаранције о праву свакога на правичну и једнаку награду за рад исте вредности, без икакве разлике.

Позивање предлагача на одредбе Опционог протокола уз Конвенцију о елиминисању свих облика дискриминације жена, коју је Савезна Република Југославија ратификовала 13. новембра 2002. године („Међународни уговори“, број

13/02) и Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације, која је ступила на снагу 4. јанура 1969. године, није, по оцени Уставног суда, од утицаја на оцену уставности оспорене одредбе Закона, будући да се иста подједнако односи на све запослене, без обзира на пол, када се нађу у истој правној ситуацији прописаној оспореном законском одредбом.“

- Да ли је ваш суд разматрао однос/хијерархију/конкуренцију између различитих каталога људских права из угла заштите коју пружају ?

Будући да је чланом 194. став 2. Устава утврђено да је Устав највиши правни акт Републике Србије, Уставни суд у одлукама донетим у поступцима по уставним жалбама, у ситуацији када се подносиоци у односу на повреде људских права истовремено позивају и на одредбе Устава и на одговарајуће одредбе Европске конвенције које се по својој садржини суштински не разликују, повреде права цени у односу на наведене одредбе Устава.

Уставни суд је у поступцима по уставним жалбама само разматрао међусобни однос тј. конкуренцију два права, од којих је једно зајемчено Уставом, а друго Европском конвенцијом. Тако је на пример ценећи тврдње о повреди права на имовину из члана 58. Устава, у Одлуци Уж-2909/2011 од 3. јула 2014. године истакао:

„По налажењу Уставног суда, ограничење подносиоциних власничких права у конкретном случају је оправдано и није нарушена осетљива равнотежа између подносиоциног права на имовину и права закупца која потпадају под члан 8. став 1. Европске конвенције. Осим тога, Уставни суд констатује да подносиоца у уставној жалби, осим указивања на положај у ком се налази као и остали власници станова оптерећених правом закупа у корист трећих лица, ни на који начин није предочила да даље трајање раније успостављеног ограничења њених имовинских права за њу представља прекомеран терет због личних, стамбених или социјалних прилика или других разлога (о узимању у обзир личних прилика лица које тврди да му је повређено право на имовину приликом оцене о испуњености услова пропорционалности видети пресуду *Scollo* против Италије од 28. септембра 1995. године)“.

Истичемо да је у поступцима индивидуалне заштите људских права (поступци по уставним жалбама) Уставни суд везан захтевом подносиоца уставне жалбе. То значи да се истакнуте повреде права испитују у односу на оне одредбе Устава или међународног каталога људских права које је истакао сам подносилац. Имајући у виду да Уставни суд не може сам да одређује у односу на које право ће испитивати да ли постоји повреда, већ то чини подносилац уставне жалбе, то се у пракси и не поставља питање конкуренције или хијерархије различитих каталога људских права. У нормативном смислу, сви међународни каталози људских права имају једнаку правну снагу.

Са друге стране, у поступку апстрактне контроле општих правних аката, Уставни суд једнако третира све међународне каталогe људских права, водећи рачуна о њиховој примењивости на конкретни случај уколико међу њима постоји различит угао заштите коју пружају.

- Да ли постоји установљена процедура за одабир одређеног каталога људских права у случајевима када је исто право заштићено у више каталога? (Напомена: примена Повеље је обавезна у неким државама чланицама ЕУ у складу са чланом 51(1), тј. њена примена није дискрециона).

Не.

II. ПОСЕБАН ДЕО – СПЕЦИФИЧНА ПИТАЊА ПОВЕЗАНА С ОДАБРАНИМ ОСНОВНИМ ПРАВИМА

II.I Право на живот

- Како изворно гласи одредба која штити ово право у вашем националном каталогу ?

Право на живот зајемчено је чланом 24. Устава:

„Људски живот је неприкосновен.

У Републици Србији нема смртне казне.

Забрањено је клонирање људских бића.“

- Може ли се то право ограничити ? Ако је могуће, како и под којим условима ?

Не. Право на живот припада групи апсолутно заштићених права.

- Да ли је ваш суд подробније разматрао ово право/његово тумачење или заштиту ? Ако јесте, наведите практичне појединости и набројте каталоге људских права који су примењени.

Уставни суд је Одлуком Уж- 4527/2011 од 31. јануара 2013. године усвојио уставну жалбу двојице подносилаца и утврдио да им је повређено право на живот из члана 24. Устава (процесноправни аспект), те утврдио право на накнаду нематеријалне штете у износу од по 5.000 евра. Мераодавни део ове Одлуке гласи:

„Имајући у виду све до сада наведено, те чињенице да се са процесноправног аспекта права на живот, у околностима какве постоје у овом предмету, у начелу захтева предузимање истражних радњи које су такве да могу довести до утврђења идентитета одговорних, а да ни након скоро осам година од смрти синова подносилаца уставне жалбе преткривични поступак није окончан, нити се поуздано зна под којим околностима су они настрадали и ко би могао бити одговоран, Уставни суд је оценио да основна сврха овакве „истраге“, која је требало да осигура делотворно спровођење закона који штите право на живот, није обезбеђена, иако је обавеза надлежних органа да спроведу хитну и делотворну „истрагу“ у смислу

заштите права на живот од виталног значаја за одржавање поверења јавности у владавину права и правну сигурност.“

Уставни суд се у поменутој Одлуци позвао и ставове ЕСЉП које је тај суд изнео у предметима у којима је разматрана повреда права из члана 2. Европске конвенције – нпр. пресуде Младеновић против Србије од 22. маја 2012. године, Бранко Томашић и други против Хрватске од 15. јануара 2009. године итд.

- Има ли разлике између судске праксе вашег суда и судске праксе међународних судова у погледу заштите овог права ?

Не, ЕСЉП је у поменутом предмету Младеновић против Србије утврдио повреду процесног аспекта права на живот из члана 2. Европске конвенције из истих разлога из којих је Уставни суд усвојио уставну жалбу у предмету Уж-4527/2011.

II.II Слобода изражавања

- Како изворно гласи одредба која штити ово право у вашем националном каталогу?

Слобода мишљења и изражавања зајемчена је чланом 46. Устава:

„Јемчи се слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје.

Слобода изражавања може се законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије.“

- Може ли се то право ограничити ? Ако је могуће, како и под којим условима ?

Да. Чланом 46. став 2. Устава предвиђено је да се слобода изражавања може ограничити законом, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије.

Дакле: 1) ограничење слободе изражавања може бити предвиђено само законом (а не актом ниже правне снаге) и 2) слобода изражавања може бити ограничена само из разлога утврђених у Уставу.

- Да ли је ваш суд подробније разматрао ово право/његово тумачење или заштиту ? Ако јесте, наведите практичне појединости и набројте каталоге људских права који су примењени.

Да, Уставни суд је у више предмета у поступцима по уставним жалбама утврдио повреду слободе изражавања из члана 46. Устава.

Тако је на пример истом лицу – новинару и главном и одговорном уреднику једног штампаног медија, усвојио две уставне жалбе и утврдио повреду означеног права различитим пресудама парничног суда којима је подносилац био обавезан на накнаду нематеријалне штете због повреде части и угледа, проузроковане објављивањем информација у новинским чланцима које су се тичале трошења средстава из локалног буџета.¹³ У оцени да ли је дошло до повреде поменутог права, Суд је применио тест који у својој пракси примењује и ЕСЉП (да ли је дошло до мешања у слободу изражавања, да ли је мешање прописано законом, да ли служи легитимном циљу и да ли је неопходно у демократском друштву), те се позвао и на релевантну праксу ЕСЉП у таквим случајевима. У својим одлукама Уставни суд је оценио:

„... да разлози које су навели поступајући судови како би оправдали предметно ограничење слободе изражавања нису били релевантни и довољни, те да такво ограничење није било неопходно у демократском друштву“.

Осим ова два примера, Уставни суд је Одлуком Уж-6600/2015 од 1. децембра 2016. године усвојио уставну жалбу и утврдио да је подносиоцу - одборнику једне скупштине општине повређена слобода изражавања пресудама парничних судова којима је био обавезан да приватном (физичком) лицу накнади нематеријалну штету због повреде части и угледа, услед изношења критика на његов рад за време скупштинске расправе. У овој одлуци Суд је истакао да, у конкретном случају, постоје два међусобно супротстављена легитимна права – право на заштиту угледа и части приватног, физичког лица, с једне стране, и право на слободу политичког изражавања опозиционог одборника у локалном парламенту, с друге стране, те да одлука о томе које од наведених права треба да превагне зависи од тога да ли је ограничење слободе изражавања било неопходно у демократском друштву и да ли је био сразмерно легитимном циљу. Уставни суд је на крају закључио да „С обзиром на тему о којој је вођена скупштинска расправа, а која се односила на функционисање здравствене службе у локалној средини, дакле питања од јавног интереса за грађане, те контекст у коме је критика на рад тужиоца као здравственог радника изречена, ... да се спорне изјаве подносиоца и изрази које је користио не могу сматрати претераним, а посебно имајући у виду да их је изрекао одборник од кога се легитимно очекује да преноси проблеме својих бирача и да брани њихове интересе... те је стога оценио да у оспореним пресудама нису дати убедљиви разлози који оправдавају то да је ограничење слободе политичког изражавања подносиоца уставне жалбе било неопходно у демократском друштву.“

- Има ли разлике између судске праксе вашег суда и судске праксе међународних судова у погледу заштите овог права ?

Не, јер Уставни суд у својим одлукама полази од ставова и изграђене праксе ЕСЉП. У прилог изнетом говори и чињеница да је ЕСЉП 17. септембра 2019. године донео одлуку о недопуштености представке у предмету Марковић против Србије бр. 53661/13 услед пропуста подносиоца представке да правилно исцрпи домаће

---

¹³ Одлуке Уж-4162/2014 од 6. октобра 2016. године и Уж-7387/2015 од 8. фебруара 2018. године

правне лекове. Наиме, подносилац представке није правилно представио чињенице у својој уставној жалби пред Уставним судом која је одбачена решењем Уж- 2608/2010 од 5. марта 2013. године, јер се у истој није позивао на кривични поступак, нити је извршио допуну предметне жалбе након што му је 24. јануара 2013. године уручена ослобађајућа кривична пресуда.

II.III Право на приватност/право на поштовање приватног живота/право на приватни живот

- Како изворно гласи одредба која штити ово право у вашем националном каталогу ?

Устав не прокламује право на поштовање приватног и породичног живота на идентичан начин како је ово право гарантовано чланом 8. Европске конвенције. Устав јемчи поједине аспекте права на приватан живот као што су неповредивост стана (члан 40.), неповредивост комуникација (члан 41.), и право на заштиту података о личности (члан 42.).

Члан 40.

„Стан је неповредив.

Нико не може без писмене одлуке суда ући у туђи стан или друге просторије против воље њиховог држаоца, нити у њима вршити претрес. Држалац стана и друге просторије има право да сам или преко свога заступника и уз још два пунолетна сведока присуствује претресању. Ако држалац стана или његов заступник нису присутни, претресање је допуштено у присуству два пунолетна сведока.

Без одлуке суда, улазак у туђи стан или друге просторије, изузетно и претресање без присуства сведока, дозвољени су ако је то неопходно ради непосредног лишења слободе учиниоца кривичног дела или отклањања непосредне и озбиљне опасности за људе или имовину, на начин предвиђен законом.“

Члан 41.

„Тајност писама и других средстава комуницирања је неповредива.

Одступања су дозвољена само на одређено време и на основу одлуке суда, ако су неопходна ради вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на начин предвиђен законом.“

Члан 42.

„Зајемчена је заштита података о личности.

Прикупљање, држање, обрада и коришћење података о личности уређују се законом.

Забрањена је и кажњива употреба података о личности изван сврхе за коју су прикупљени, у складу са законом, осим за потребе вођења кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, на начин предвиђен законом.

Свако има право да буде обавештен о прикупљеним подацима о својој личности, у складу са законом, и право на судску заштиту због њихове злоупотребе.“

- Може ли се то право ограничити ? Ако је могуће, како и под којим условима ?

Да, али је ограничење могуће само из разлога и под условима који су садржани у претходно наведеним уставним нормама.

- Да ли је ваш суд подробније разматрао ово право/његово тумачење или заштиту ? Ако јесте, наведите практичне појединости и набројте каталоге људских права који су примењени.

Да. Уставни суд је претходно поменутом Одлуком Уж-3238/2011 од 8. марта .2012. године усвојио уставну жалбу и утврдио да је Општинска управа општине Z, доношењем закључка о стварној ненадлежности, пропустила да одлучи о захтеву подносиоца уставне жалбе за промену података о полу и тиме повредила његово право на достојанство и слободан развој личности зајемчено чланом 23. Устава Републике Србије, као и право на поштовање приватног живота зајемчено чланом 8. Европске конвенције. У овом случају радило се о томе да је надлежни орган одбацио захтев лица за упис промене података о полу у МКР.

Уставни суд је такође у више својих одлука утврдио и повреду права на поштовање дома из члана 8. Европске конвенције у којима је, следећи праксу ЕСЉП, применио тест оправданости мешања у право на дом. Тако је нпр. у Одлуци Уж-9495/2013, која је донета поводом уставне жалбе лица коме је наложено исељење из просторија које му је држава, као тада активном војном лицу доделила као нужни смештај до решавања стамбеног питања, закључио да „... за разлику од права државе да врши својинска овлашћења на имовини чији је власник у пуном обиму, интерес подносиоца да са породицом настави да станује у предметним просторијама за њега је од егзистенцијалне важности ... те да је стога, у светлу околности конкретног случаја, Уставни суд утврдио да се исељење подносиоца ради остварења легитимног циља који се огледа у заштити имовинских права државе не би могло сматрати нужним у демократском друштву и сразмерним том циљу у смислу члана 8. став 2. Конвенције.“

Осим примене Европске конвенције и позивања на члан 8, Уставни суд је у својој пракси питање заштите права на приватан живот разматрао и са аспекта чл. 40. став 1. Устава. Одлуком Уж-1327/2010 од 20. октобра 2011. године Суд је утврдио да је подносиоцу радњом претресања стана (коју је предузело Министарство унутрашњих послова) повређено означено право – право на неповредивост стана. У поменутој Одлуци Уставни суд је утврдио „да у конкретном случају није било наредбе, нити друге одлуке суда на основу које би овлашћена службена лица

органа унутрашњих послова могла ући у стан подносиоца уставне жалбе и извршити његово претресање, нити се ради о било ком изузетку који би ограничење његовог права на неповредивост стана чинило уставно допуштеним, односно да није било Уставом утврђених, а законом детаљније прописаних случајева у којима се без одлуке суда и без присуства сведока могло извршити претресање стана подносиоца уставне жалбе.

- Има ли разлике између судске праксе вашег суда и судске праксе међународних судова у погледу заштите овог права ?

Не, Уставни суд и у погледу заштите овог права следи стандарде које је у својој пракси изградио ЕСЉП.

II.IV Слобода вероисповести

- Како изворно гласи одредба која штити ово право у вашем националном каталогу ?

Слобода мисли, савести и вероисповести

Члан 43.

„Јемчи се слобода мисли, савести, уверења и вероисповести, право да се остане при свом уверењу или вероисповести или да се они промене према сопственом избору.

Нико није дужан да се изјашњава о својим верским и другим уверењима.

Свако је слободан да испољава своју веру или убеђење вероисповедања, обављањем верских обреда, похађањем верске службе или наставе, појединачно или у заједници с другима, као и да приватно или јавно изнесе своја верска уверења.

Слобода испољавања вере или уверења може се ограничити законом, само ако је то неопходно у демократском друштву, ради заштите живота и здравља људи, морала демократског друштва, слобода и права грађана зајемчених Уставом, јавне безбедности и јавног реда или ради спречавања изазивања или подстицања верске, националне или расне мржње.

Родитељи и законски стараоци имају право да својој деци обезбеде верско и морално образовање у складу са својим уверењима.“

- Може ли се то право ограничити? Ако је могуће, како и под којим условима?

Да, под условима утврђеним чланом 43. став 3. Устава - законом, само ако је то неопходно у демократском друштву, ради заштите живота и здравља људи, морала демократског друштва, слобода и права грађана зајемчених Уставом, јавне

безбедности и јавног реда или ради спречавања изазивања или подстицања верске, националне или расне мржње.

- Да ли је ваш суд подробније разматрао ово право/његово тумачење или заштиту? Ако јесте, наведите практичне појединости и набројте каталоге људских права који су примењени.

Да, у поступку нормативне контроле оспорених одредаба Закона о црквама и верским заједницама где је оцена уставности тражена и у односу на члан 43. Устава и члан 9. Европске конвенције. У Одлуци донетој тим поводом IУз-455/2011 од 16. јануара 2013. године, Уставни суд је, „оцењујући уставност одредаба чл. 10. до 15. Закона, које означавају које се цркве и верске заједнице сматрају традиционалним, као и на основу којих закона који су некада важали у Кнежевини Србији, Краљевини Србији и Краљевини Југославији је овај закон признао континуитет правног субјективитета наведених цркава и верских заједница, имао у виду одредбе Устава о забрани дискриминације (члан 21.), слободи мисли, савести и вероисповести (члан 43.) и равноправности цркава и верских заједница (члан 44. став 1.), а полазећи пре свега од навода из предлога и иницијативе, констатовао да оспореним одредбама чл. 10. до 15. Закона ни на који начин нису повређене уставне гаранције једнакости и равноправности цркава и верских заједница, нити слобода сваког верника да испољава своју веру или убеђење вероисповедања.“ У овој Одлуци, Суд се позвао и на ставове ЕСЉП у примени члана 9. Европске конвенције према којима „иако Суд (ЕСЉП) признаје да је могућно да у ситуацијама у којима дође до поделе у некој верској или било којој другој заједници избије напетост, Суд сматра да је то једна од неизбежних последица плурализма. Улога власти у таквим околностима није да уклоне узрок напетости елиминацијом плурализма, већ да обезбеде да конкретне групе толеришу једна другу ... а реагују кад постоји акутна друштвена потреба за мешањем“.

- Има ли разлике између судске праксе вашег суда и судске праксе међународних судова у погледу заштите овог права?

Не, као у датом примеру, Уставни суд је и у овом случају следио праксу ЕСЉП.

II.V Забрана дискриминације

- Како изворно гласи одредба која штити ово право у вашем националном каталогу ?

Члан 21.

„Пред Уставом и законом сви су једнаки.

Свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације.

Забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног

порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Не сматрају се дискриминацијом посебне мере које Република Србија може увести ради постизања пуне равноправности лица или групе лица која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима.“

Поред опште одредбе о забрани дискриминације, Устав садржи и посебну одредбу која гарантује равноправност жена и мушкараца и утврђује обавезу државе да, на подручју равноправности полова, води политику једнаких могућности (члан 15.), као и посебну одредбу која забрањује сваки вид дискриминације заснован на припадности националној мањини (члан 76. став 2.).

- Може ли се то право ограничити ? Ако је могуће, како и под којим условима ?

Не.

- Да ли је ваш суд подробније разматрао ово право/његово тумачење или заштиту ? Ако јесте, наведите практичне појединости и набројте каталоге људских права који су примењени.

Да. Уставни суд је Одлуком Уж-8760/2014 од 9. новембра 2016. године усвојио уставну жалбу и утврдио да је подносиоци, пресудама парничних судова, осим права на правично суђење, повређено и начело забране дискриминације из члана 21. Устава. У овом случају пресудама парничних судова одбијен је тужбени захтев подносиоцима којим је тражила поништај решења послодавца којим јој је отказан уговор о раду након истека периода на који је био закључен. У поменутих пресудама судови су изнели оцену да тужени послодавац „због чињенице да је подносиоци била у другом стању, био овлашћен да на њено место запосли друго лице са евиденције Националне службе за запошљавање, упркос уговорној обавези да по истеку стручног оспособљавања од 12 месеци приправнике задржи у радном односу најмање још 12 месеци у истом степену стручне спреме“. Уставни суд је тим поводом закључио „да је са уставноправног аспекта спорно да ли је подносиоци, по основу трудноће, ускраћено право на рад ... те како оспорене пресуде, пре свега пресуда Врховног касационог суда, не садрже образложења која задовољавају стандард правичног суђења у вези навода којима је подносиоци током парничног поступка указивала на дискриминацију, због чега је изостала и оцена судова о томе да ли је различито поступање према подносиоцима у односу на 63 лица која су задржана у радном односу још 12 месеци, било засновано на разумном и оправданом основу, ... на штету подносиоцима уставне жалбе повређено и начело забране дискриминације из члана 21. Устава.“

- Има ли разлике између судске праксе вашег суда и судске праксе међународних судова у погледу заштите овог права ?

Не.

II.VI Право на слободу

- Како изворно гласи одредба која штити ово право у вашем националном каталогу ?

„Право на слободу и безбедност

Члан 27.

Свако има право на личну слободу и безбедност. Лишење слободе допуштено је само из разлога и у поступку који су предвиђени законом.

Лице које је лишено слободе од стране државног органа одмах се, на језику који разуме, обавештава о разлозима лишења слободе, о оптужби која му се ставља на терет као и о својим правима и има право да без одлагања о свом лишењу слободе обавести лице по свом избору.

Свако ко је лишен слободе има право жалбе суду, који је дужан да хитно одлучи о законитости лишења слободе и да нареди пуштање на слободу ако је лишење слободе било незаконито.

Казну која обухвата лишење слободе може изрећи само суд.“

Посебно указујемо да се Уставом Републике Србије право на слободу суштински не штити само одредбом члана 27, већ и одредбама чл. 28, 29, 30. и 31. Устава, јер су тим одредбама детаљно разрађена права лица које је лишено слободе. Штавише, у Републици Србији је Уставом гарантовано да лице може бити задржано од стране полицијских органа најдуже 48 часова, затим да ако суд лицу за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело, одреди притвор, одлука суда о одређивању притвора мора бити уручена притворенику најкасније у року од 12 часова од притварања, а одлука о жалби на притвор мора бити донета и уручена у року од 48 часова.

- Може ли се то право ограничити? Ако је могуће, како и под којим условима?

Да. Према ставу 1. члана 27. Устава лишење слободе је допуштено само из разлога и у поступку који су предвиђени законом, што значи да се у Републици Србији, као и у другим државама разлози за лишење слободе и поступак лишења слободе прописују законом којим се уређује кривични поступак.

- Да ли је ваш суд подробније разматрао ово право/његово тумачење или заштиту? Ако јесте, наведите практичне појединости и набројте каталоге људских права који су примењени.

Да, Суд је у већем броју предмета по уставним жалбама испитивао повреде права које се односе на лишење слободе. Уставни суд је најчешће утврђивао повреду права на трајање притвора. Осим тога, у новијој пракси Уставног суда могу се

издвојити одлуке у предмету Уж-3366/2016 од 8. новембра 2018. у коме је утврђена повреда права на слободу и безбедност јер приликом задржавања подносиоца уставне жалбе од стране полиције није било донето законито решење о лишењу слободе, као и у предмету Уж-2900/2016 од 4. јула 2019. године у коме је Уставни суд утврдио да је подносиоцу уставне жалбе, радњом надлежне полицијске управе, повређено право на слободу и безбедност из члана 27. Устава, јер је о његовој жалби изјављеној против решења полиције о задржавању надлежни суд одлучио након протеча прописаног рока, а за које време је подносилац уставне жалбе био лишен слободе.

- Има ли разлике између судске праксе вашег суда и судске праксе међународних судова у погледу заштите овог права?

Не.

Објашњења:

Европска конвенција	– Европска конвенција о људским правима
Повеља	– Повеља о основним правима ЕУ
УДЉП	– Универзална декларација о људским правима
МПГПП	– Међународни пакт о грађанским и политичким правима